

Sonkajärven varhaishistoriaan liittyviä asioita

KIVIKAUSI Esinelöytöpaikkoja pitäjän eri puolilta.

Tärkein löytöpaikka Venäjänjärven tilan Hiekkapakan torpan alue Hirvijärvellä. (Heikell ja Appelgren 1893) Muita löytöpaikkoja:

Rutakolla Kannaksen seudut, Lähdeniemi, Lehmilahti, Pankkila, Kaijanmäki, Komulanlahti Sukeva Tenetinvirta, Lapinkylä Sälevällä Rajamäki Mansikkavirralla Pentankoski Hirvijärvellä Hiekkapakan lisäksi Haapaniemi ja Hirvikoski Löydöt edustavat nuorempaa kivikautta n. 2500 - 1600 eKr.

PRONSSIKAUSI Löytöjä ei tiettävästi Sonkajärven alueelta.

RAUTAKAUSI Rutakon hautausmaasta 1800-luvulla löydetty "väkäräksi vääntynyt" keihäänkärki.

LAPPALAISSKAUSI Runsaasti paikannimistöön liittyvää aineistoa ja myös kirjallisia tietoja. Koko Ylä-Savo nimitetty v. 1551 ja 1554 verokirjoissa Lapinkorveksi. Lienee vielä asunut lappalaisia, joita verotettiin erämiesten toimesta.

Nimistöä: Sukevalla Lapin-Eskelilä Vänninmäessä Lapinjoki ja Lapinjärvet Rutakolla Lapinkoski ja Lapinmäki (Nykyisen vesitornin ympäristö on Lapinmäen luoteispäässä) Uurassa Petralampi Vehmasjärvellä Kouta-Keino pikkujärvet Asuinpaikkoja todettu Rutakolla, Kiltuanjärven rannalla ja Sukevan Lapinkylällä.

ERÄILYKAUSI Hämeenmäki paikannimenä lienee merkinä hämäläistenkin eräretkistä. Eri rajankäynneissä 1400 - 1700-luvuilla jäi Sonkajärvi savolaisten eräalueeksi. Eränkäynti tapahtui Säämingin seuduilta Venäjän valtakunnan alueelle, sillä vasta 1595 Täyssinän rauhassa alue liitettiin Ruotsiin. Tuolloin oli täällä jo pysyvää asutusta mm. anekkirjojen ansiosta. Eräilykauden paikannimistöä ovat Savonvirta ja Savonlampi.

UUDISASUTUS 1525 Iisalmen kymmenyskunnan heinä- ja viljaluettelossa mainitaan ensi kerran mm. Swänninmäkij, Songajerffwij, Venäjirff ja Sälöis. Vanhimpia sukuja Huttuset, Hyvöset, Tuoviset ja Räsäset. Jo varhain veroluettelossa näkyvät Svänniset, Juntuset, Eskeliset ja Komulaiset. Rönkkö on tullut aluksi Huttusten vävyksi ja perustanut Rutakolle Huttusten sukukunnan lisäksi Rönkköjen sukukunnan. 1561 oli Huttusten sukukunnalla 2 taloa, mutta 1663 verokirjan mukaan Huttusten sukukunnalla olivat hallinnassaan Viitaan, Laa'an, Kilpisaaren, Oinasjärven ja Petäjäjärven kylät. Aluksi uudisasukas asui nykymittapuun mukaan omalla luvallaan, mutta 20.4.1542 antoi Kustaa Vaasa asetuksen, joilla ei asuttu, kuuluivat Jumalalle, Kuninkaalle ja Ruotsin Kruunulle ja vakinaiset asukkaat näin voitiin katsoa saaneen alueensa virallisestikin itselleen. Uusia tiloja syntyi sen jälkeen anekkirjoilla. Hallinnollisesti kuuluttiin v. 1625 asti Tavisalmen pitäjään. Em. vuonna syntyi Iisalmen srk ja samalla pitäjä, johon tuolloin kuuluivat Iisalmi, Sonkajärvi, Kiuruvesi, Pielavesi, Lapinlahti, Nilsia, Varpaisjärvi ja Vieremä. Rutakolle tuli oma rukoushuonekunta 1854. Siihen kuuluivat Rutakon, Oinasjärven, Sonkajärven, Kilpisaaren ja Petäjäjärven kylät. Erohetkellä oli Rutakon rukoushuonekunnassa 556 asukasta, jotka

pitivät omia epävirallisia pitäjänkokouksiaan. Sonkajärvi erosi 1922 Iisalmesta. Sonkajärven seurakunta oli eronnut 1920.

Tarina-aineistoa Sonkajärven alueen menneisyydestä. Asutusajalta: Tuovinen purkaa Räsäsen tuvan karkottaakseen hänet nautinta-alueiltaan. Tuovinen tutkii myös tarkoin, mistä lastut virran mukana tulevat. Huttusten ja Rönkköjen tarinat, mm. Huttusen maanvaltaus. Komulaisen kastaminen. Vännin hukkuminen Mesikoskeen. Juntusten siirtyminen Juntusrannalta.

Ison eli Vanhan vihan ajalta: Tuoviseen liittyviä: Tyttären pelastaminen venäläisten kynsistä. Tuovisen karjasta otetun härän aiheuttamat paikannimet. Tuovisen venäläisten takaa-ajoon Venäjänniemelle ja ruhtinas Volkovin surmaamiseen liittyvät tarinat. Tarina Kalmosaaren nimen synnystä Sälevällä. Miesharjun ja Aittomäen nimiin liittyvät tarinat. 7-viikkoisen nimen synty. Kirvesluodon aarretarina Kiltualla.